

5^e zondag door het jaar / 6 februari 2022

Exegetische notities eerste lezing

Jesaja 6,1-2a.3-8

Als Jesaja wil bewijzen dat hij profeet is en spreekt namens JHWH moet hij zijn geloofsbrieven tonen. Wanneer, waar en hoe werd hij door JHWH geroepen?

Jesaja plaatst zijn roeping *in het sterfjaar* van koning Uziah. Volgens de meeste historici was dat in het jaar 740 of 739 voor onze jaartelling. De roeping van Jesaja valt samen met een troonswisseling, die vaak een kritiek moment in het leven van een volk is. Wat voor koning zal er nu weer gaan regeren?

Jesaja bevindt zich *in de tempel*. Elders uit het Eerste Testament kennen wij de tempel van Jeruzalem waarin zich van alles bevond, maar Jesaja verwijst alleen naar het brandofferaltaar. De tempel wordt beschouwd als de woning van JHWH.

Jesaja *ziet en hoort*. Horen en zien vergaan hem. Dikke rook vult de tempel, maar Jesaja ‘ziet’ de Heer op een hoge en verheven troon. De tempel staat oorverdovend te trillen op zijn grondvesten, maar Jesaja ‘hoort’ de Heer spreken. Hier moet wel sprake zijn van veel meer dan zintuigelijk horen en zien. Jesaja’s horen en zien gaan zijn zintuigen te boven en transcenderen tot luisteren en schouwen. JHWH zit op een hoge en verheven troon en de sleep (van zijn mantel) bedekt de gehele tempelvloer. Hij is omgeven met *serafs*. Deze hemelse wezens worden slechts hier vermeld.

[Wanneer de Israëlieten door de woestijn trekken op weg naar het beloofde land en zij weer eens ongeduldig worden, stuurt JHWH *sarafs*, 'giftige slangen' als straf op hen af. Op voorbede van Mozes beval JHWH hen een *saraf* te maken waarvan de aanblik genezend werkte.¹ Ook Jesaja spreekt in de context van slangen over een *saraf meofef*.² De combinatie met *meofef*, 'vliegen' maakt de vertaling van *saraf* lastig. Misschien duidt Jesaja hier op de buitengewoon giftige zwarthalscobra die in staat is bomen in te springen en dan van boom naar boom voort te bewegen, wat de voorstelling van vliegen kan hebben veroorzaakt, maar hij zou ook kunnen denken aan een fabelwezen als een griffoen. De vraag is of de *serafs* die Jesaja nu in de tempel ziet ook gevleugelde brilslangen of griffoenen zijn.³]

Ze hebben zes vleugels. De uitleg waar deze vleugels voor dienen heeft het lectionarium geschrapt.⁴ Hun luide geroep wordt verheven tot hemelse hymne, met Hebreeuwse woorden die in de (Latijnse) liturgie een belangrijke rol zijn gaan vervullen: *Kadoosj kadoosj kadoosj JHWH Tsebaooth*. In de Openbaring van Johannes worden in het Tweede Testament ook zesvleugelige figuren genoemd die dit *trisagion* (in het Latijn *sanctus, sanctus, sanctus*) uitspreken.⁵

Het schudden van de drempels en de rook zijn verschijnselen die horen bij een Godsopenbaring, hetgeen Jesaja doet uitroepen dat hij verloren is met zijn ‘onreine lippen’ en zijn ogen toch ‘de

---

¹ Numeri 21,4-10.

² Jesaja 14,29 en 30,6.

³ In het visioen van zijn stigmatisatie ziet Franciscus van Assisi de gekruisigde Christus als een serafijn met zes vleugels.

⁴ Met twee bedekken ze hun gelaat, met twee bedekken zij hun ‘voeten’, een eufemisme voor hun geslachtsdelen, en de twee laatste vleugels zijn bestemd voor een taak die je van vleugels mag verwachten: vliegen.

⁵ Apokalyps 4,7-8.

Koning' hebben gezien. De koning der aardse machten Uziah is sterfelijk, de Koning van de hemelse machten is dat niet.

Het woord *kadoosj* (heilig) staat tegenover 'onrein'. Er is hier sprake van twee werelden die elkaar overlappen. De wereld van JHWH die 'woont' tussen zijn *serafs* is de wereld van het Heilige en de wereld van Jesaja die woont temidden van een volk is de wereld van het onreine.⁶

De gloeiende kool die een seraf vervolgens van het brandofferaltair pakt en Jesaja op de mond drukt, heft zijn onreinheid op. Dan kan JHWH hem roepen. Er wordt niet gezegd dat Jesaja moet gaan, er wordt gevraagd: *wie moet ik zenden?* Is het een vraag naar de bekende weg? Voor Jesaja geldt dat zeker. Jesaja heeft het gehoord en biedt zichzelf aan. Dat is zijn keuze, in vrijheid genomen. Dat is zijn *gehoorzaamheid* die lijnrecht staat tegenover slaafse volgzzaamheid. De stereotiepe opdrachtformule die daarop volgt *Ga en profeteer* wordt in de lezing niet meegenomen.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 138,1-2^a.2^{bc}-3,4-5,7^c-8

De antwoordpsalm bestaat - op een klein fragment na - geheel uit de tekst van Psalm 138 die zich aandient als een loflied. Veel genres vloeien hier in elkaar over. Ervaringen van nood, van ondervonden bijstand en van Gods goedheid in het algemeen zijn met elkaar vervlochten. De formulering van vers 2 'gebogen naar uw heiligdom' suggereert dat de psalm ook ver van de tempel werd gebruikt. Misschien is het een verwijzing naar het feit dat de dichter in de diaspora leeft. De twee voornaamste genres die samenhangen met de menselijke emoties van vreugde en verdriet worden in de deze psalm in harmonie met elkaar verbonden. Het belerende vers 6 suggereert een didactische ondertoon. Kerkvader Athanasius beschreef de psalm als een universele roep om verlossing.

De eerste twee verzen vormen de inleiding, de verzen 3-6 zijn het kernstuk en 7-8 het slot. JHWH wordt geprezen om zijn goedheid en waarachtigheid. Hij heeft de psalmist verhoord, toen deze tot hem riep en hij helpt hem in alle gevaren. Daarom zullen alle koningen der aarde hem prijzen. Het lied eindigt met een kort gebed, dat vraagt dat JHWH de psalmist, het maaksel van uw handen, nooit zal loslaten. De auteur herhaalt enkele woorden die daarom als sleutelwoorden zijn te beschouwen. Hij looft God uit heel zijn hart, hij looft zijn naam, zijn goedheid en zijn woord. Ook roept hij God aan en vraagt hij gunsten van hem. Tegenover God wil hij gering, niet hovaardig zijn. Verder hoeft hij dan niets te vrezen, want God zal hem altijd bijstaan.

Exegetische notities tweede lezing

1 Korintiërs 15,1-11 (of 15,3-8.11)

In het vers dat in de eerste brief van Paulus aan de Korintiërs net na de lezing volgt, lezen we dat sommige gemeenteleden aldaar de opstanding van de doden ontkennen. Dit is het punt waar het om gaat. De meeste Korintiërs stonden waarschijnlijk onder invloed van het hellenistische denken dat uitgaat van het dualisme geest-stof of lichaam-ziel. Alleen de ziel is onster-

---

⁶ Volgens een van de vele interpretaties symboliseert de Davidster deze 'ontmoeting' tussen hemel en aarde in de twee driehoeken die elkaar deels overlappen.

felijk en een verrijzenis van een lichaam is dan moeilijk te accepteren. Om de weerlegging van die afwijkende geloofsovertuiging is het Paulus te doen. Allereerst benadrukt hij zijn overtuiging dat steeds hetzelfde evangelie verkondigd werd en moet worden en citeert hij de wezenlijke bestanddelen ervan als in een geloofsbelijdenisformule volgens het schema dood - begrafenis - verrijzenis - verschijning. Vervolgens onderstreept hij de werkelijkheid van Christus' opstanding door in een lange, indrukwekkende lijst te wijzen op al de verschijningen van de verrezen Christus. Tot slot weidt Paulus uit over zijn apostelschap in nederige, zich verontschuldigende, maar tegelijk zelfbewuste, misschien wel arrogante toon. Hij is de laatste en de minste van de apostelen. Hij noemt zichzelf 'misgeboorte', want hij heeft de kerk eerst vervolgd. Maar God was hem genadig, want Christus is ook hem verschenen en hij heeft harder gewerkt dan alle anderen.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 5,1-11

De evangeliëlezing sluit aan bij de eerste lezing waar het gaat om het tonen van Gods overweldigende heerlijkheid, in dit geval door middel van een wonderbaarlijke visvangst. Het kenmerk van een wonder is niet dat er iets gebeurt wat niet kan. Wat niet kan, kan niet. Het is ook geen wonder dat we dat zien als flauwekul. Kern van een wonder is de verwondering die het teweegbrengt, een verwondering die vaak overgaat in vrees. Lucas geeft geen journalistiek verslag van een opzienbarende stunt in de visserijwereld, maar hij produceert een beeldverhaal met een religieuze waarde. Anders gezegd: het verhaal van de visvangst is waar.

Opvallend is de rol van Simon, ook genaamd Petrus, en de reactie die hij van Jezus te horen krijgt. Lucas schetst de scène zo dat de lezer Simon als het ware zelf het hele verhaal van zijn roeping en wat daarmee samenhangt, hoort vertellen. De naam Simon komt in deze lezing maar liefst zesmaal voor, waarvan eenmaal in combinatie met de toevoeging Petrus. Simon kan zich niet voorstellen dat de vissen overdag gevangen zouden kunnen worden, wanneer de zon het water aan het oppervlak verhit. Als je 's nachts al niets vangt, wat moet een poging overdag dan opleveren? Simon spreekt Jezus aan met de Griekse term *epistatès*⁷, iemand die erbij of aan het hoofd komt te staan, een *deskundige*. Lucas is de enige in het Tweede Testament die dit woord gebruikt. Is het ironie? Simon is toch de deskundige visser en hij vangt niets! Maar als hij doet wat Jezus zegt is het resultaat onvoorstelbaar groot. Er moet zelfs hulp komen van zijn compagnons. Twee boten zijn amper voldoende om de vangst naar het land te brengen. Het is niet ondenkbaar dat Lucas met dit beeld van de twee schepen wijst naar de joden en de niet-joden. Jezus blijkt de gebieder te zijn aan wie zelfs dieren moeten gehoorzamen. Net als Jesaja in de eerste lezing en Paulus in de tweede voelt Petrus zich als iemand die niet deugt. Maar Jezus gebruikt mensen als Simon juist wel. Het Griekse werkwoord dat het lectionarium weergeeft met 'vangen', betekent levend gevangennemen, het leven schenken of het al verloren gewaande leven teruggeven. Een andere vertaling van de woorden van Jezus zou kunnen zijn: 'wees niet bevreesd, voortaan zult ge mensen *opvangen*.' Horen we hier de religieuze waarde van het wonder?

---

⁷ Sommige Griekse handschriften schrijven *didaskalos*, een meer gangbaar woord: 'Meester'.

Focus

Naar het diepe

Het gehoorzamen van een (innerlijke) stem kan een sprong in het diepe zijn. Het biedt geen garanties op geluk of succes. Toch is het soms precies waar mensen voor kiezen, omdat ze zich niet willen laten leiden door angst, maar zich geroepen voelen.